

KOMUNIKABIDEAK ERAKUNDEEN GATIBU

MARIANO FERRER

Batek hobeto dakiena errealitatearen ardatz bihurtzeko arriskua aitortzen badut ere, nik ere uste dut, Patrick Farbiazek bezala, gaur egun komunikabideak direla, hiria, osasuna, hezkuntza edo ekologiaren maila berean, arazo garaikide handietako bat.

Arazoak alderdi asko ditu (munduko informazio-desorekatik tele-zaborreraino, iritzi-moldatze masifikatutik astialdiaren hipotekaraino) eta zenbait zirkunstantzia zehatz gertatzen denean bakarrik erakar dezake arreta alderdi batek edo besteak une jakin batean. Arreta hau zenbaterainokoa den garrantzi erlatiboko gauza da. Garrantzia duena da gertatzen den

guztia, hertsiki pertsonala dena salbu, eta zenbaitetan ezta hori ere, komunikabideez ezagutzera eman ezezik, eratu ere komunikabideotan eratzen dela. Telebista, irratia, prentsa, ez dira jadanik errealtatetik kanpo dauden instituzioak, errealtatearen konplexutasuna kontatu, erretratatu edo interpretatzen dutenak. Komunikabideak askoz haratago doaz gaur egun: ustez deskribatzera edo aztertzeraz mugatzen diren errealtate horren elementu baldintzatzailea dira. Errealtatearen bilakaera aldaraz dezakete, haren izaera alda dezakete. Berez inoiz gertatuko ez zatekeen zerbait sortarazi ere egin dezakete.

Komunikabideek albistearen prozesuan zuten lekuaren aldaketa (jadanik ez daude prozesuaren amaieran, berria noiz gertatuko zain; lagundu egiten dute sortzen, zenbaitetan berentzat sortu ere egiten da) nabarmen ikusten da haurrentzako marrazki biziduneko telesailekin gertatutakoari erreparatuz: hasieran, telesail baten arrakastak produktu-sorta baten (panpin, elastiko, pegatina, album, etab.en) komertzializazioa ekartzen zuen. Orain, telesaila produkzio-kate komertzialaren elementu bat besterik ez da. Izan ere, Ninja dortoken telesaila jostailu-gamaren salmentak areagotzeko sortu zen, eta ez alde-rantziz.

Joan den udan gertatutakoak, Julio Iglesiasen bahiketa zela eta, lehendik ere nabarmena zen zerbait utzi du agerian, hots, komunikabideak, fikzioaren bidez jostailuak komertzializatzeko errentagarriak izan ezezik, iritzi-egoerak ere komertzializatzeko balio dutela, ustez kontatu soilik egiten duten errealtatea bera moldatzeko prozeduraren bidez.

Julio Iglesiasen bahiketa sozialki traumatikoak gizartea eta, honen bidez, komunikabideak ere polarizatuz, are ageriagoan utzi zuen fenomeno kezkarri sorta bat, kazetaritza-lanbidean enkistatzen ari zirenak, bertako «tradiziozko» arau profesional edo deontologikotzat har litezkeenak arrisku-egoera nabarmenean utziz.

Informazioa beste fronte politiko bat bilakatzea, bide militantez erantzun sozialak antolatzeke erabiliz; filtrazio interesatu eta manipulatuak argitaratzeko orduan edozein eskrupulu

desagertzea; aginte politikoarengandik modu arbitrarioz ihardutea laguntza eta informazioaren banaketari zegokienez; batzuen aldetik zenbait komunikabide ixtearen aldeko jarrera hartzea, edo beste batzuen aldetik zenbait profesionalen aurka mehatxuak luzatu eta hauen salaketa bultzatzea; ideien zirkulazio librea, hausnarketa eta elkarrizketa soziala sustatu beharrean, polarizazioa areagotzea, gizartea era manikeo batez banatzen lagunduz; komunikabide publikoek pluralismo sozialaren adierazpena bere funtsezko zutabe bat dela beregain ez hartzea; horrek guztiak, azkenik, eguneroko lan profesionalen bere marka uzten aritzea; horiek izan ziren gutako batzuk (nahiago nuke gehiago bagina), informatu eta informatua izateko eskubidea gure artean pasatzen ari den egoera kaskarraren aurrean geure kezka azaltzera bultzatu gintuen motiboa. Egina genuen lehenago ere, duela urtebete, «komunikabideetan askatasuna eta pluralismoaren aldeko» gure manifestuaz, eta berriro egin beharko dugu inondik ere.

Baina euskal gizartean egoera oso zehatz bati dagozkion berariazko fenomeno kezagarri sorta honek ez digu galarazi behar informatu eta informatua izateko eskubidearekin erlazio zuzena duten kazetaritzaren beste fenomeno estruktural batzuk, eta hauek iritzi publikoan duten ondorio perbertsoak, hausnartzea.

Horien artean aipatu nahi nuke nire iritiz profesioaren minbizi bilakatzen ari den bat: komunikabideek organismo publiko zein pribatuen aldetik eskaintzen den informazio instituzionalarekiko duten menpekotasuna.

«Le Monde Diplomatique» aldizkariaren zuzendaria den Ignacio Ramonetek berriki esan du ironiaz: «Gehiegi dira informazioa berek bakarrik sortzen dutela pentsatzen jarraitzen duten kazetariak, errealitatean gizarte osoa baita modu frenetikoz gauza bera egiteari ekin diona». Gaur egun ez dago komunikazio-sistemaren bat eskuratu ez duen instituziorik (administratibo, militar, ekonomiko, sindikal, kultural nahiz sozial), horri esker komunikabideak manipulatzeko eta beren jakinmina neutralizatzeko helburu bikoitza «eskularru zuriz» lortu ahal izateko. Zentsuraren bertsio moderno honek, dio Ramonetek,

informazioa gordetzeko forma klasikoa eta informazioz gainezkatzeko forma modernoa ditu zutabe nagusi. Kazetariari informazioa ematen zaio gorde dezan, eta hau mobilizatuta, okupatuta eta funtsezkoa denetik adigabetuta mantentzen duten datu, adierazpen, dossier eta prentsaurreko-pilo baten azpian ehortzita geratzen da.

Hau bere dimentsio egokian kalibratzeko beharrezkoa da eguneroko informatze-iharduera era erabakigarritz baldintzatzen duten bi elementu elkarlotu kontuan hartzea: egitura-akatsak eta errutina profesionalak.

Komunikabideek segurtatu egin behar dute tarte erregular eta maizkotan sortutako berrien fluxu etengabea. Eskuarki, komunikabideek ez dituzte beren kabuz informazio hori sortzeko bitarteko ez teknikorik ez pertsonalik. Errealitate bikoitz horren eraginez, tarte erregularre iharduera aipagarritzko bolumen erabilgarria sortzen duten berri-«iturri» jakin batzuen menpe geratzen dira. Institutuzio pribatuek beren interes partikularrengatik, eta publikoek beti bertan egoteko eta beren erabilgarritasuna zurituzeko premiak bultzatuta, prentsa, komunikazio edo erlazio (ala «sustapen» esan beharko al genuke?) publikoetarako gabineteak sortzen dituzte, hauetatik egunero errealitate prefabrikatuak sortzen direlarik.

Ukatu ezinezkoa da iturri instituzional hauek hornitzen duten informazioaren zati handi bat interes orokorrekoa dela. Eztabaidagarriagoa da, ordea, «eskainitako» berri hauek komunikabideek ematen duten informazioaren portzentaia horren handia izatea eta hauek, beren lanari dagokion urgentzia dela eta —berehalako telediarioa, edizioa itxi beharra— beren ekarpena mugatzea berri horietan deigarriena iruditzen zaiena ateratzera, ohorezko lekua ala hutsuneak betetzeko lekua ematea erabakitzea, eta testua eskura duten espazioan sartzera. Bihar beste zenbait prentsaurrekok, beste zenbait agerpenek, beste zenbait batzordek, beste zenbait osoko bilkurak beteko dute kazetarien agenda, eta hauek pixkanaka berena egiten dute denbora-ekonomi mailan eta informazioaren muntaketa-katearen arrazionalizazio-mailan hain errentagarria den lan-metodologia, zeinak errotiko ajea duen: izan ere, gertaera/albiste

sekuentzia kutsatzen du, eta azken batean irakurle edo teleikusleari katalogo-gaurkotasun bat eskaintzen zaio, konbentzionalismoak gertakizun berebizikoen aurrean bakarrik alde batera utziko dituen, hauen tratamenduak beste zenbait konbentzionalismo abiarazten dituelarik, iturri ofizialen menpe dauden konbentzionalismoak (adibide patetikoa dugu Golkoko Gerlan gertatutakoa).

Dinamika honen arabera Gobernuak, poliziak, elkarteek, alderdi politikoek, ugazabek markatzen dute kazetariaren agenda, eta azkenean «albiste»tzat ematen da erakunde hauek guztiek komunikatzen duten dena, halako moldez non argitaratzeko irizpidea ez baita honen interes edo kalitatea, baizik eta modu eroso eta egokiz eskaintzen zaien ala ez.

Iturri ofizialetatik eskaintzen den informazioa «gertakizun argitaragarri»tzat emateko jarrera hau kontrajarri egiten da beste agente «ez instituzionalizatu» batzuek komunikatzen dutenari maila hori emateko orduan gertatzen den mesfidantzarekin; honen bidez komunikabideak instituzio gatibu bilakatzen dira, batez ere boteretsuei eta agintean daudenei irekia eta hauek manipula dezaketena. Begirale arretatsu bati deigarria iruditu beharko litzaioke komunikabideek Gobernuak egiten duenaz egiten ez duenaz baino askoz gehiago iharduteak. Arrazoia sinplea da. Lehenbizikoa Gobernuak berak zerbitzatu du, zilarrezko erretiluan zerbitzatu ere. Bigarrena landu beharreko gauza da, denbora eta nahigabe ugari eskatzen du, eta ez dago eguna amaitzean artikulua bat izateko segurtasunik.

Jarrera dependente eta akritiko honetarako arrazoen berri eman dugu jadanik, baina ez da sobera egongo berriz aipatzea:

- Iturri baimenduena da, eta beti egoten da eskueran.
- Laguntza hori gabe, Espainiako kazetariak, egungo lan-eskema barruan, aterperik gabe geratuko lirateke, bere egitekoa betetzeko baliabiderik gabe.
- Informazioa eskuratzeko bide merkeena eta arriskurik gutxien duena da.

Honen ondorioz, komunikabideek utzi egiten diote notiziagarria denaren definitzaileak izateari. Agintearekin duten harreman estrukturalak paper funtsezko baina bigarren mailako bat jokatzera bultzatzen ditu: iturri sinesgarriaren izaera lortu duten horien errealitatearen definizioak errepikatuzera. Hartara, era kontziente nahiz inkontzientean, ikuspuntu menderatzaileen zerbitzura jartzen dira eta iragazki-lana egiten dute beste batzuk kanpoan uzteko.

Euskaratzailea:

JUAN MARI MENDIZABAL